

R. Mantran, 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, 2 cilt, Çev. M. Ali Kılıçbay-Enver Özlan, V Yayınları, Ankara 1986, 374 + 312 s.

NEDİM GÜRSEL

İki büyük imparatorluğun başkenti olmuş, tarihin en eski devirlerinden bu yana benzersiz bir yerleşim merkezi olma özelliğini sürdürmüş İstanbul üzerine kapsamlı araştırmalar ne yazık ki pek az. Fransa'da Aix-en-Provence Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. **Robert Mantran**'ın 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul adlı yapıtı, yalnızca ele aldığı dönemi en geniş ayrıntıyla sergilerken değil, kentin tarihiyle coğrafyasını birlikte incelerken de önemli bir gerçeği vurguluyor: İstanbul'un tarihi zamandizinsel bir yaklaşımdan çok kentin maddi yapısını irdelemeye, bu yapının oluşumunu çözümlenmeye yönelik bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Mantran'ın bu bütünsel yaklaşımını temellendiren yöntemin büyük ölçüde **Fernand Braudel**'den kaynaklandığını belirtmeliyim.

BRAUDEL'İN YÖNTEMİ

Braudel, *Annales* adlı tarih dergisinin çevresinde oluşmuş ve bu adla anılan son derece özgün bir tarih okulunun kurucularındandır. Hocası ve çalışma arkadaşısı **Lucien Febvre** ile birlikte olaylara dayanan zamandizinsel tarih anlayışını yıkmış, yerine toplumsal ve ekonomik yapının maddi temellerini, özellikle de günlük yaşamın ayrıntılarını irdeleyen yeni bir tarih anlayışı getirmiştir. Bizim okullarımızda hâlâ önemsenen yöneticilerin kişilikleri, savaşlar, devletlerarası ilişkiler, vb. gibi etkenlerin bu tarih anlayışında yeri yoktur. Braudel ekonomik üretimin, ticaret ilişkilerinin, nüfus sorunlarının üzerinde durur daha çok. Belli bir tarihsel dönemi değil, coğrafyaya dayalı bir bütünün toplumsal zamanını inceler. Bu zamanı ortaya koyabilmek için de üretim tekniklerinden beslenme sorunlarına, giyim kuşamdan borsa oyunlarına dek toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamı alabildiğine geniş bir alanda kavramaya çalışır.

Mantran da İstanbul kentinin 17. yüzyılın ikinci yarısındaki ko-

numunu incelerken aynı anlayıştan yola çıkıyor. Kentin coğrafyasını, iklimini, nüfusunu ele alıyor önce. Bu maddi temel çerçevesinde yönetim mekanizmasını, daha sonra da ekonomik yaşamı kavramaya yöneliyor. Ticaret ilişkilerini kentin salt coğrafi konumu açısından değil, etnik ve toplumsal özellikleri açısından da ele alması, mali konulara değinirken el sanatları ve lonca örgütlenmesinin de önemini vurgulaması, giderek İstanbul kentiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun genel düzeni arasında türdeş bir ilişki kurması Mantran'ın yapıtını benzerlerinden farklı kılıyor.

İSTANBUL'UN AZINLIKLARI

17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul'un bir başka özelliği de kente yaşayan yabancılara ve Müslüman olmayan azınlıklara önemli bir yer ayırması. Kanuni döneminde sayıları çoğalan yabancı temsilciliklerin uluslararası ticarete oynadıkları role değinen vazar. bir vandan Rum. Yahudi.

Ermeni toplumlarının ticari etkinliklerine dikkati çekerken, öte yandan Fransız, İngiliz, İtalyan ve Hollandalıların Osmanlı İmparatorluğu'nun yarı sömürgeleşme sürecini nasıl başlattıklarını belgeleriyle kanıtıyor.

"BİR YERLEŞİM CANAVARI"

Mantran hem Osmanlı arşivlerinden, hem de Venedik ve Fransız arşivlerinden geniş ölçüde yararlanmış. Ne var ki bu yararlanmanın yetersiz kaldığını, daha binlerce belgenin günışığına çıkarılması gerektiğini "Son söz"de belirtiyor. Avrupalı gezginlerin izlenimlerinden olduğu kadar Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'siyle, Eremya Çelebi Kömürçüyan'ın *İstanbul Tarihi* adlı yapıtlarından da yararlanan Mantran, eski ya da yeni Osmanlı tarihçilerinin araştırmalarını da değerlendirmiş. 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul ilgiyle okunan bir kitap. Ben kendi payıma çok şey öğrendim bu ilginç araştırmadan. Tarihçi olmadığım için, ekonomik yaşamın incelendiği bölümlerden çok, İstanbul kentinin etnik ve coğrafi özelliklerinin anlatıldığı bölümleri tat alarak okudum. *Günlük vasa-*

mın ayrıntılarını, mahalle, anıt ve sokak betimlemelerini bir yazar gözüyle değerlendirdim. Braudel *Akdeniz ve II. Filip Çağında Akdeniz Dünyası* adlı ünlü yapıtında "İstanbul bir kent değildi, bir yerleşim canavarı, bileşik bir metropoldü" diye yazar.

MUTLU BİR RASTLANTI

Bugün de Doğu Akdeniz'de bir metropol görünümünü sürdürüyor İstanbul. Üstelik **Bedrettin Dalan**'ın tarihsel mirası hiçe sayan girişimleriyle talan ediliyor. Mantran'ın böyle bir ortamda dilimize çevrilmesi gerçekten mutlu bir rastlantı. Ne yazık ki saygıdeğer bir emek ürünü olan çeviride bazı yanlışlar, özellikle de Türkçenin yapısına uymayan, Fransızcadan olduğu gibi aktarılmış cümleler var: "Her zaman derinlemesine saygıyla yükümlü olmayan ilişkiler", "Binaların çok da mutlu olmayan katılmalarına rağmen", "Evliya Çelebi tarafından verilen rakamlar sıklıkla sembolik olmaktadır", "Yabancı seyyahların işaretleri bulanıktır", "İstanbul'un kendisinde bunlar uyanık tüccarlardır" gibi. Hele "Kanuni" diye bildiğimiz Süleyman'a "Muhteşem" denmesi, başışlanır gibi değil. Yine de çevirmenlerin çabasını kutlamak isterim. Kentimizi anlatan sekiz yüz sayfalık bir bilimsel yapıtı Türkçe'ye kazandırdıkları için.

